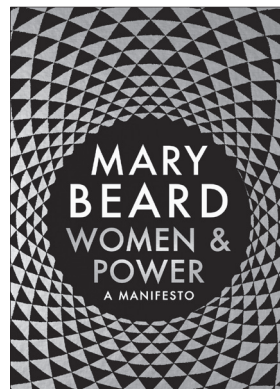

Mary Beard: Women & Power: A Manifesto. London, Profile Books, 2017. 116.

A klasszika-filológus Mary Beard tavaly egy rövid, ámde annál jelentősebb munkát jelentetett meg, amelyben szűkebben vett szakterületétől eltávolodva a nők és a nyilvános szereplés problémás viszonyát elemzi. A kötet számos illusztrációt tartalmaz, amelyek vagy olyan alkotásokat ábrázolnak, amelyekről a szövegben is szó esik, vagy pedig a szerző érvelésének alátámasztására szolgálnak. A figyelemfelkeltő védőborító geometrikus mintázata egy 2. századi padlómozaik alapján készült, amelynek közepén Medúza levágott feje látható; ennek helyére került a szerző neve és a cím. A választás, mint ahogy később láthatjuk, nem véletlen.

A mű két részből áll, amelyek egy 2014-es és egy 2017-es előadáson alapulnak, és már korábban megjelentek a *London Review of Books* lapjain. A két rövid esszé célja felhívni a figyelmet a nőket elhallgattató társadalmi mechanizmusok mély beágyazottságára a nyugati kultúrában, és bemutatni, hogy bizonyos jelenségek az ókori görög-római kultúrkörben és társadalomszemléletben gyökereznek. A két elemzés szerkesztése kissé csapongó, ami az érvelést helyenként nehezen követhetővé vagy kevésbé meggyőzővé teszi. Mindemellett, mivel a két esszé témája és gondolatmenete részben átfedi egymást, érdemes lett volna összedolgozni az eredeti szövegeket, vagy pedig az utószó elé illeszteni a legfontosabb észrevételek, következtetések rövid összefoglalóját. A fő mondani-való azonban így is világos.

A kötet témája különösen aktuálissá vált az utóbbi néhány évben: a 2016-os amerikai elnökválasztás előzményei és eredménye nemcsak a nők és a politikai hatalom kérdését helyezték reflektorfénybe, hanem szükségessé tették azt, hogy szembenézzünk a közösségi médiában felszínre bukkanó társadalmi nemhez kötött erőszak elterjedtségével és jellemzőivel. A közösségi média nemcsak a nőkkel szembeni ellenséges megnyilvánulásoknak biztosít termékeny talajt, hanem az ellenük elkövetett erőszak széleskörű dokumentációját, illetve a túlélők kapcsolatteremtését, közösséggé és mozgalommá szerveződését is segíti.

Mary Beard leggyakrabban a Twittert hozza fel példának, amelynek ő maga is aktív felhasználója. Ez a platform lehetőséget biztosít a nyilvános párbeszédre, gyakran anonim szereplők között, a hashtagek használata pedig megkönnyíti a vitába való bekapcsolódást. A #BlackLivesMatter, a #MeToo, és legújabban

a #WhyIDidntReport hashtagok bátorítják a metszetelvű feminizmus terjedését, ugyanakkor az ezzel szembeni támadásoknak is nagyobb felületet biztosítanak.

Az önnarratíva fontos része a mű hatásmechanizmusának: a szerző részben saját tekintélyével kívánja hangsúlyozni, alátámasztani érvelései létjogosultságát. Ez nemcsak a narrátori szerep nyílt vállalásában tükröződik, hanem abban is, ahogyan az életéből vett példákkal elhelyezi magát a vita színterén. Igyekszik azt a benyomást kelteni az olvasóban, hogy ő maga is megtestesíti azt a nőt, aki nem enged a patriachális társadalom nyomásának, és a felmerülő problémákra haladó, nonkonform válaszokat ad.

Bár a szerző zömében amerikai és nyugat-európai példákat említ, felvetései magyar kontextusban is aktuálisak. A nők elhanyagolható közéleti szerepe, a molesztálási botrányok, a munkahelyi zaklatás és a családon belüli erőszak mind olyan problémák és tabuk, amelyeknek a jelenleginél fontosabb szerepet kellene szánni a közbeszédben.

Az imént említett problémakörök közül a kötet első esszéje (*The Public Voice of Women*) a nők és a nyilvánosság viszonyára, illetve annak kulcselemére, a nők elhallgattatására fókuszál. Beard szerint ez visszavezethető arra, hogy az ókorban a férfivá válás integráns része volt a nyilvános beszéd feletti kontroll átvétele és a nők kizárása a nyilvános szférából. Az antik retorikai hagyományok továbbélése révén ez a szemlélet a mai közéletre is jellemző. A nyilvánosan felszólaló, saját érdekeiket (és másokét) képviselő nők hangját ellenfeleik ma is gyakran éppúgy állathangokként írják le, mint az 1. századi Rómában, hogy ezzel is dehumanizálni és hitelteleníteni próbálják őket; a nemekhez társított attribútumok, például a magas és a mély hang konnotációi pedig továbbra is meghatározzák a hallgatóság hozzáállását. A nő nyilvános megszólalásának „természetellenességéből”, szokatlanságából következően az ellentmondásos véleményt képviselő nők nézeteit a közönség jellemzően a személyes butaság jelének tudja be, a (férfi) vitapartnerek „érvei” a közösségi médiában pedig sokszor abban merülnek ki, hogy csendre intik a megszólaló nőket, illetve célzásokat tesznek arra, hogyan fosztanak meg az illetőt a beszédképességétől. (Ennek egyik szélsőséges példája a következő, Beardnek címzett Twitter-válasz: „I'm going to cut off your head and rape it.”) A megoldási javaslatok pedig ugyanerre a sémára épülnek: ne figyelj rá, ne szólj hozzá, zárd ki.

Ezzel szemben a nyilvánosság elé lépő nők többféle stratégiát választhatnak. Az egyik leggyakoribb az androgün álca felvétele, a nőiesnek (és így a gyengesség jelének) tartott jellemzők levetkőzése, amely a könyv második esszéjének (*Women in Power*) egyik központi témája. Találó illusztráció a kötet 55. oldalán látható fénykép, amely Angela Merkel és Hillary Clinton találkozását ábrázolja. Mindkét politikus rövid frizurát, sötét nadrágosztűmöt és magassarkú cipőt visel, amit tulajdonképpen a 20–21. századi politikusk nők „egyenruhájának” tekinthetünk. Más közszereplők, mint például Margaret Thatcher vagy Elizabeth Holmes¹ (a Theranos nevű laboratórium nemrég pozitív hatást vezéregazgatója) mesterségesen mély hanghordozásukkal próbálták pozitív hatást gyakorolni hallgatóságukra.

Beard szerint a hatalom, a tudás és a szakértelem sztereotipikus letéteményeseit hagyományosan férfinak képzeljük el (a szerző által végzett kísérletben a Google

¹ Holmesről lásd: CARREYROU, 2018.

Egyesült Királyság-beli felhasználókra optimalizált képkeresője a „cartoon professor” kifejezésre 99%-ban férfiakat dobott fel), vagy – mint ahogy a Merkelt és Clintont ábrázoló képen látjuk – „férfias” nőnek. A közvélemény magát a nőiséget azonosítja a gyengeséggel: a hírhedten hímsoviniszta Donald Trump egy hozzá közel álló forrás szerint éppen azért tartotta sértőnek Melissa McCarthy Sean Spencer-paródiáját a *Saturday Night Live*-ban, mert „nem szereti az embereit gyengének látni”.

A nők mellőzöttsége sokszor ennél kevésbé egyértelmű formában jelenik meg, például az egyetemi campusokon található női mosdók számában és hozzáférhetőségében (Beard a cambridge-i egyetemet említi példaként, de magyar közintézményekben is hasonló helyzettel találkozhatunk). A jelenség a nők hatalomhoz jutására használt kifejezésekben is tükröződik. Ennek egyik, magyarul is gyakran használt példája az „áttörni az üvegplafont” szófordulat, amely arra a férfiak és nők közötti választóvonalra utal, amelyet a jog fejlődése (különösen a választójog kiterjesztése) legális értelemben eltörölt, de valójában csak láthatatlanná tett, miközben a nőket érő hátrányos megkülönböztetések továbbra is statisztikailag mérhetőek.

Beard több példát hoz a nők és a hatalom viszonyának klasszikus ábrázolására. Médea, Klütaimnésztra és Antigoné egyértelműen negatív példák, mivel hatalmuk káoszhoz vezet. Az amazonok a görög férfiak civilizációjának fenyegető barbár ellenpontját jelentik, Pallasz Athéné alakja pedig félrevezető: női közreműködés nélkül született, nincsenek női attribútumai, így egy olyan ideális világ szimbóluma, ahol „igazi” nőkre egyáltalán nincs is szükség. A szerző szerint első pillantásra Arisztophanész *Lüszisztratéja* is megtévesztő lehet. Ezt a néhány gondolatmenetet érdemes lett volna alaposabban kifejteni, illetve alátámasztani, vagy pedig egyértelműbben hozzákapcsolni a jelenkori példákhoz, mint ahogy az az első esszében sikerült is a nők nyilvános szereplésére adott reakciók esetében.

Medúza példája viszont meggyőző és megrázó. A lefejezett Gorgó az elmúlt évszázadok során újra és újra visszatér mint az erőszakkal elhallgattatott, hatalmától megfosztott nő, a férfihatalom visszaállításának szimbóluma. Beard szerint nem véletlen, hogy levágott fejét éppen Pallasz Athéné, az androgün istennő hordozza a pajzsán. Az utóbbi években a feminista mozgalom igyekezett saját reprezentációja részévé tenni, de az eredeti asszociációk még ma is sokkal erősebben élnek a köztudatban, így legtöbbször női politikusokat ábrázolnak Medúzaként. A legnépszerűbb minták Caravaggio festménye és Cellini bronzszobra. Az utóbbira példa az a kép, amelyen Donald Trump tartja Perszeuszként Hillary Clinton levágott fejét. Fontos észrevétel, hogy ez a kép messze nem váltott ki akkora felháborodást, mint az amerikai humorista, Cathy Griffin fotója, amelyen ő emeli a magasba Trump fejét. (Griffinnek az állásától is el kellett búcsúznia.) Ez is arról tanúskodik, hogy a társadalmi nemhez kötött erőszak és a nők elhallgattatásának motívuma milyen mélyen a nyugati kultúrába ivódott.

Beard amellett érvel, hogy a jelenleg bevett megoldások, például a családbarát nyitva tartás vagy a pelenkázószobák kialakítása csak felszínesen érintik a problémát, és a nők mint társadalmi nem számára valójában nem kínálnak a férfiakéval egyenlő lehetőségeket. A parlamentben ülő nőktől is általában a hagyományosan női „szakterületnek” tartott ügyek, a családpolitika, gyermekvédelem, egészségügy szolgálatát várják. Találkozunk olyan egyéni megoldási kísérletekkel, amelyek

nőiesnek tartott attribútumokat alakítanak át a hatalom szimbólumaivá. Ennek legjobb példája Margaret Thatcher és a táskái: a *handbag* mint ige („durva kritikával illetni, elbánni vele” jelentéssel) az informális brit angol szókincs részévé vált.² Beard visszaemlékszik arra, hogy első egyetemi állásinterjújára szándékosan kék harisnyát választott kiegészítőként.

A szerző jogosan hívja fel a figyelmet arra, hogy a legtöbb nő számára az úttörő, üvegplafonon áttörő modell nem túl vonzó, és a megoldás felelősségét nem terhelhetjük az egyénre. Átfogó megoldási javaslatot azonban ő sem kínál. Felveti annak a lehetőségét, hogy a hatalomra ne mint tulajdonra, hanem mint tulajdonságra, cselekvésre gondoljunk, de hogy pontosan mit ért ezalatt, illetve ennek megvalósítását hogyan képzelel el, nem fejti ki, a könyv így rossz szájízt hagyhat az olvasóban, aki tanácsatlanságát enyhítendő, vagy egyfajta katartikus élmény reményében kezdte olvasni a könyvet. A kötet célja azonban valószínűleg nem az, hogy útmutatást adjon a jövőre nézve, pusztán problémafelvetésként, és mint az alcímben szerepel, kiáltványként szolgál, ebben a minőségében pedig gondolatébresztő és értékes kiadvány.

Varró Orsolya

Felhasznált irodalom és rövidítések

CARREYROU

2018 CARREYROU, John: *Bad Blood. Secrets and Lies in a Silicon Valley Startup*. New York, Alfred A. Knopf, 2018.

STONE-LEE

2013 STONE-LEE, Ollie: I was handbagged by Mrs Thatcher. *BBC Online* (2013. április 9.) (<https://www.bbc.com/news/uk-politics-11518330> – Utolsó letöltés: 2018. szeptember 26.)

---

² A „megtáskázásról” és áldozatairól lásd: STONE-LEE, 2013.